

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертацията на **ЗОРНИЦА ЕМИЛОВА ГРЕКОВА**
на тема: **“НАЦИОНАЛИЗМЪТ И РЕГИОНАЛИЗМЪТ В**
ИЗТОЧНОАЗИАТСКАТА ПОЛИТИКА НА ИНДОНЕЗИЯ И КИТАЙ
(1991-2009)”

Представената за защита дисертация за получаване на образователна и научна степен “доктор” е посветена на изключително актуална и оживено дискутирана в Азия и в Европа тема, в обсъждането на която участват и български изследователи. Темата е безспорно дисертабилна, изключително сериозна, отговорна и изискваща настойчива работа в изследването на съвременната история на света и на голямия континент Азия. Грекова успява да съчетае изискванията на научното изследване с личния интерес, да открие миналото от времето на 90-те години на XX в., в които азиатските държави преживяват кардинални промени, и в същото време да разкрие новото съдържание на водещите за модерна Азия понятия “*азиатски национализъм*” и “*азиатски модел*” на изграждане на младите суверенни държави, бивши зависими и колониални територии. Тя се включва уверено в научната дискусия по измеренията на *модерния азиатски национализъм и съвременния азиатски регионализъм* в зоната на т. нар. *Източна Азия* - политически определен регион, който включва два географски района - Югоизточна и Източна Азия.

Зорница Грекова изгражда своето изследване на основата на *внушителен изворов материал* на 7 езика - над 80 документални и други видове изворови материали, над 200 научноизследователски трудове, множество материали от достъпния периодичен печат на Индонезия и на Китай, и богатите на информация интернет сайтове. Представеното научно изследване притежава *сполучлива, отговаряща на реалните процеси и явления структура*, която обхваща увод, три глави, всяка от които има своя структура и задълбочено разработени проблеми.

Уводът на дисертацията включва сериозна аргументация на важноста на изследваната тема, формулира основните научно-изследователски цели на авторката и свързаните с тях особени понятия и преводи на понятия от съответните езици, както и задължителното представяне на познатата на авторката научна литература, важни документи, анализи, коментари и доклади от научни конференции и други форуми, които тя събира по време на специализациите си във Финландия, Индонезия, Япония, в участия в научни форуми в Китай, Република Корея и други.

Първа глава на дисертацията “*Зараждане на азиатския национализъм – идеи и философия*” е логично историческо въведение, пряко свързано с изследването, без което авторката не би могла да направи сравнителен анализ на процеси, явления, понятия и документи, част от които са свързани с борбата за национална независимост, а друга част – със съвременieto от 90-те години на ХХ и началото на ХХІ в. В следващите две части на първа глава З. Грекова се съсредоточава върху най-новата история на проявите на азиатския национализъм във външната политика на Индонезия и на специфичния китайски национализъм в политиката на Пекин до 1991 г. В разработването на тези проблеми се откроява *пряката връзка* между съвременното съдържание на азиатски национализъм и това на новия азиатски регионализъм. На тази основа докторантката сполучливо определя особеностите и характеристиките във външната политика на двете големи азиатски държави, които, независимо от някои общи черти, остават неповторими, т.е. отговарят на духовните ценности на управляващите и на обществените настроения в определени исторически периоди. В тези части на работата Грекова прави съществен научен принос в изследването на *особеностите на индонезийската външна политика* като смес от идиосанкретичност, амбиции, предразсъдъци и модерни теории. Научен принос е и направеният от авторката анализ на *същността и проекцията на принципа bevas aktif* по време на управлението на президента Сухарто, който заимства достатъчно сполучливо опита, принципите и правилата на външна политика на президента Сукарно. Особено важен принос на

дисертацията е анализът на *китайския национализъм*, прикрит под идеологическа мантия, и на специфичните до наивност форми, в които той се проявява. Задълбоченото изследване и всеобхватният анализ на китайската външна политика, определена от китайския национализъм с въздействие и върху вътрешната политика, е напълно освободено от идеини пристрастия.

Втора глава на дисертацията *“Прояви на национализъм и регионализъм във външната политика на Индонезия и на Китай (90-те години на ХХ в.)”* представлява смело влизане на авторката в научната дискусия за кардиналните промени в мнозинството държави от Азия, сред които се открояват освен Япония, 4 “тигри”, 5 “дракони”, един “слон” и прочие впечатляващи определения на бързо развиващи се азиатски страни. Всички те, при цялото си разнообразие, оформят *общност от стремително модернизираци се общества* с успешно разрешаване на вътрешнополитическите проблеми и с активна външна политика на национализъм, регионализъм и самостоятелни прояви на континенталната и на международната сцена. В края на ХХ в. те възприемат и налагат свои правила и принципи на взаимоотношения, на междудържавна дейност и реални изяви на сцената на глобалната политика, които на практика заобикалят установените от САЩ правила и създават усещане за *“свят без Запада”*.

Индонезия и Китай заемат специфично място в тази общност, всяка със свои подход, свои ценности и амбиции, проявени в два различни стила – умерен и ултимативен. Сравнителният анализ, направен в дисертацията, е изключително аргументиран, премерен и в същото време обективно оценен. В първите две части на втора глава се открояват два съществени научни приноси: 1) сравнителният анализ на Грекова, по силата на който тя отличава умерения стил на външна политика на Джакарта от динамичната, често неспокойна, но категорична политика на Пекин, и 2) Грекова разкрива нови факти за развитието на външната политика на Индонезия, за активната роля на държавата в изграждането и дейността на Движението за необвързаните, и за не по-малко активното ѝ участие в работата на Организацията Ислямска конференция през 90-те години на ХХ в., за което

авторката използва малко известни факти; 3) научен принос е разработването на темата за *влиянieto на исляма в политическия живот на Индонезия* и в нейната външна политика. Авторката посочва отличията на индонезийския ислям от фундаменталния, примерите за неговата гражданска позиция, фактите за ограничената роля на съществуващите ислямски (а не ислямистки) партии, които често се закриват или отстраняват от активната политическа сцена; 4) научен принос е разработването, документирането, периодизирането и оценяването на промените в индонезийската и в китайската политика на регионализъм през 90-те години на миналия век.

Грекова обяснява съдържанието на много понятия, които имат по-скоро политическо, а не географско значение. Тя включва в изследването задълбочен анализ на научната литература по теория на международните отношения и по теория на азиатския регионализъм. Фактите, документите и декларациите, които ползва авторката, доказват, че съвременният азиатски регионализъм има две направления – *трансрегионален и интеррегионален*. Разработването на този проблем е определен принос на дисертантката. Той открива възможност за анализ на дейността и политиката на АСЕАН, на нейния модел на съвместна работа, модел на икономически проекти и програми за осъществяване от две и повече държави от Югоизточна Азия, при изключително стриктното спазване на принципа на ненамеса във вътрешните работи на страните-членки като Индонезия, и на страните-наблюдатели като Китай.

В следващите две части на втора глава, посветени съответно на политиката на сигурност на Индонезия и на Китай, и на Азиатската финансова криза като преломен фактор в системата на регионалната политика, също се откриват *научни приноси* - в разработването на съвременната теория на регионализма и на новите аспекти в дейността на АСЕАН, дейността на РФ за сигурност и тази на новата организация на диалог Азия-Европа АСЕМ. *Изследването на тези две направления в политиката на Индонезия, Китай и на другите азиатски държави от Източна Азия, е първо по рода си в българската историческа литература.*

3. Грекова изследва проблемите на Азиатската криза (1997-1999) по система, в която разкрива с нови доказателства и факти влиянието на кризата в Индонезия, която преживява и политическа такава, както и с мотиви за оформили се ясно периоди в индонезийската външна политика. Изследването на съответните факти и явления представляват съществен научен принос на дисертацията. Авторката анализира и случая с Китай, но не самоцелно или преднамерено, а паралелно с влиянието на кризата в други държави от Източна Азия. На тази основа Грекова разкрива новите проблеми на АСЕАН, избора на съвременни прийоми в дейността на организацията и разработването на нов стил на дипломатическо общуване на страните от Източна Азия.

Трета глава на дисертацията *“Източноазиатската политика на Индонезия и Китай (1999-2008)”* е изпълнена с изключително богат фактически и документален материал. Тя разкрива панорамата на външната политика на двете големи азиатски държави, поддържана от динамиката на съвременния азиатски – индонезийски или китайски - национализъм и регионализъм, и от техните взаимоотношения в рамките на регионалните организации. Индонезия и Китай, превърнали се в съвременни икономически колоси, налагат принципни промени в регионален план. След голямата криза, в Индонезия се извършва ускорена смяна на авторитетни личности на президентския пост, всяка от които внася промени в полза на справедливостта, демокрацията и стабилността. Впечатляващ е анализът на авторката на т. нар. *5 концентрични кръга на индонезийската външна политика, 4 от които са регионално определени, а петия - глобално.* С научен принос се отличава *изследването на китайската външна политика* от началото на XXI в., свързана с личността на президента Ху Дзинтао и с анализа на нови документи за отношението на страната с държавите от Източна Азия, вкл. в областта на неразпространението на ядрените оръжия и превръщането на ЮИА в зона, свободна от такова оръжие. На фона на конкретните факти и договорености Грекова обобщава развитието и задълбочаването на *политическата интеграция* на страните-членки на АСЕАН и техните парньори, доказателства за която са

международни договори “Китай-АСЕАН” (2003, 2005) за стратегическо партньорство, за създаване на Икономическа общност на АСЕАН, за разработване на варианти на политиката на тази общност и много други. Новите доказателства, които привежда Грекова, придават динамика на историческите процеси. Те “разтварят” изследването не само в мащаба на Източна Азия, тъй като привличането на Япония и Индия в новите модели политики повишава възможностите за благоприятно развитие на идеите и проектите. С този подход на актуализиране и разкриване на нови явления и процеси авторката изследва дейността на организацията АТИС през първото десетилетие на ХХІ в., с което прави принос в научното изследване. Този стил се потвърждава и при разработването на най-актуалните проблеми на сигурността в Източна Азия в началото на новия век, тъй като научното анализиране на положението и на политиката на съответните държави, извън направените безспорни констатации, представлява система от проекции на сигурността, съчетани с подходите на съответните държави в стил национализъм и политика на регионализъм.

В трета глава на дисертацията се открояват още два научни приноса. *Първо*, на основата на документални и литературни източници авторката разкрива принципите, правилата и особеностите на междудържавните отношения в Източна Азия, специфичната дипломация на участничките и на партньорите на АСЕАН на *внимание, уважение, деликатност, запазване на умерен тон на диалога*, с т. нар. “*предпазлива дипломация*”, запазена марка за региона. Тя обаче остава “странна” за Европа и за САЩ, почти толкова, колкото за тях е странно строгото спазване на принципа на ненамеса във вътрешните работи на другите страни-членки.

Второ, научен принос е изследването на специфичната политика на сигурност на АСЕАН, постигната чрез анализ на дейността на Регионалния форум и чрез приетите в края на първото десетилетие на новия век мерки за изграждане на доверието и превантивната дипломация. Множеството срещи на високо и най-високо равнище и анализът на приетите от тях документи позволяват на авторката

да направи принос и към научното разработване на историята на тази авторитетна, действаща по свои принципи регионална организация.

Изследването на проблемите, включени в темата на дисертацията, е аргументирано, документирано, обогатено от обективен анализ на полемиките на специалистите по поставени въпроси и теории. Авторката изпълнява всички цели на своето изследване. Тя показва завидно умение да не изпуска подробности, да мотивира значението и на детайлите, да обобщава и да прави синтезирани изводи. Тя спазва принципа на историческа последователност и доказва значението на сравнителния анализ в историческата наука, подсилен от панорамата на проблемите на целия регион Източна Азия и на континента Азия. Дребни технически грешки не са в състояние да намалят впечатлението от научните приноси на авторката. Уверена съм, че нейният труд ще се наложи в българската историопис.

Предвид гореказаното, с увереност и дълбока убеденост в безспорните научни качества на представената дисертация и в значителните научни приноси на докторантката, препоръчвам на членовете на Уважаемото жури да присъдят на ЗОРНИЦА ЕМИЛОВА ГРЕКОВА образователната и научна степен “ДОКТОР”.

София, 4 юли 2011 г.

Рецензент: .....

(Проф. д.и.н. Христина Мирчева)